

MEVLUD U VRIJEME DINASTIJE FATIMIJA¹

N. J. G. KAPTEIN

UVOD

Podaci o mevludu (*mawlid al-nabi*) u vrijeme dinastije Fatimija su vrlo rijetki. Primarni izvori koji spominju mevlud izgubljeni su, te su, sljedstveno tome, fatimijske svetkovine mevluda poznate samo posredno iz djela kasnijih autora, ponekad u obliku doslovnih navoda i iz fatimijskih izvora savremenih toj dinastiji, dok se u drugim slučajevima može pokazati da se ovi kasniji autori oslanjaju na ove izvore, čak i onda kad pasaži koji su uključeni nisu doslovni navodi.

Ibn al-Ma'mun

Najstariji izvor koji spominje mevlud jeste djelo Ibn al-Ma'muna. Puno ime ovog autora jeste Gamal al-Din ibn al-Ma'mun Abi Abd Allah Muhammad ibn Fatik ibn Muhtar al-Bata'ih. Otac mu je bio poznati al-Ma'mun ibn al-Bata'ih, koji je od 515/1121. godine držao položaj vezira na dvoru fatimijskog halife al-Amira. Precizan datum njegova rođenja nije poznat, ali C. H. Becker zaključuje da je bio rođen znatno vrijeme prije negoli mu je otac bio uhapšen, jer Ibn al-Ma'mun nosio je titulu emira, koju je nesumnjivo dobio od svoga oca. Ibn al-Ma'mun je umro 16. džumade-l-ula ili 30. maja 1194. godine.

Njegovo je djelo sada izgubljeno, ali se može pokazati da je izvjestan broj autora znao za djelo Ibn al-Ma'muna. Najstariji od ovih autora je Ibn Zafir (umro 613/1216). Drugo, istraživanje G. Wieta pokazalo je da je Ibn al-Ma'muna također koristio Ibn Muyassar (umro 677/1277) kao izvor za svoju povijest Egipta. Treće, poznato je da je Ibn 'Abd al-Zahir (umro 692/1292) koristio djelo Ibn al-Ma'muna, a činio je to i al-Nuwayri (umro 732/1332), koji ga naziva *Sirat al-Ma'mun* (al-Ma'munov životopis). Međutim, autor koji najšire koristi ovo djelo jeste al-Maqrizi (766/1364-845/1442) u svojim djelima *Itti'az al-hunafa' bi-ahbar al-a'imma al-Fatimiyyin al-hulafa'*, što je, ustvari, povijest fatimijskih halifa, *Kitab al-muqaffa*, biografski rječnik, i posebno u svojemu historijskom i topografskom opisu Egipta *Mawa'iz al-i'tibar fi hitat Misr wa-l-amsar*. U ovoj potonjoj knjizi, općenito poznatoj kao *Hitat*, često se navodi Ibn al-Ma'munovo djelo.

Na temelju činjenice da većina pasaža u *Hitatu* izvedenih iz djela Ibn al-Ma'muna ukazuje na godine 514-518., dakle na godine u kojima je Ibn al-Ma'munov otac držao položaj vezira, zaključuje se da je ovo djelo uglavnom sadržavalo opširnu hroniku ovog perioda.

U *Hitatu* je djelo Ibn al-Ma'muna jedno od najvažnijih izvora o raznovrsnim službenim događajima kao što su festivali, procesije i o

stvarima kao što je odjeća, plaće i prihodi. Kako je Ibn al-Ma'mun bio sin vezira, mogao je predstaviti vrlo detaljno informaciju zasnovanu na ličnim zapažanjima. Zbog porodičnih veza on je, na primjer, prisustvovao al-Ma'munovom postavljanju na mjesto vezira, i imao je pristup službenim dokumentima. Mnogi njegovi opisi nose datume i daju utisak da su navodi očevica. Odražavaju stanje kakvo jeste u naročitoj tački vremena i nude, tako reći, sliku datog momenta. Drugi opisi su tematske i opće naravi, na primjer opisi potanko iznesenih planova različitih spremišta, magacina.

Djelo *Hitat* sadrži ulomak iz djela Ibn al-Ma'muna koji se bavi mevludom. Ovaj ulomak, koji ukazuje na 517/1123. godinu, glasi kako slijedi:

Potom on (= Ibn al-Ma'mun 517/1123. godine) kaže: "Stiže mjesec rabi 'al-awwal i mi (= Ibn al-Ma'mun u svojoj knjizi) ćemo započeti sa stvari po kojoj je ovaj mjesec postao glasovit, naime ukazivanjem na rođendan Odličnika Prvih i Potonjih naraštaja, Muhammedov - Bog ga blagoslovio i podario mu mir - koji pada trinaestog dana. I posredstvom milodara (sadaqat) on (= halifa al-Amir) poklonio je 6000 dirhema posebno iz blagajne *mal al-nagawa*, iz zaliha *dar al-fitra* 40 zdjela kolača, te iz spremišta upravitelja i čuvara časnih mauzeoleja, koje leže između Brda i al-Qarafe, gdje članovi Porodice Poslanikove - Bog ga blagoslovio i podario mu mir - počivaju, dijeliše se šećer, bademi, med i sezamovo ulje za svaki mauzolej. A Sana' al-Mulk ibn Muyassar brinuo se za dijeljenje 400 ratla halve i 1000 ratla hljeba."

Ovaj odlomak započinje riječju *qala*, tj. on (= Ibn al-Ma'mun) veli, što je uobičajen način novog navođenja nečijih riječi. Ovaj odlomak glasi kako slijedi:

Potom on (= Ibn al-Ma'mun) kaže: "al-Afdal, sin Vrhovnoga Zapovjednika (amir al-juyuš), ukinuo je svetkovanje četiri mevluda, Poslanikova, Alijina, Fatimina i mevluda Prisutnog Imama (al-imam al-hadir), kao i sve svetkovine koje se s ovim mevludima dovode u vezu. Znanje o njima je postupno blijedilo, tako da je navođenje mevluda zaboravljeno. A potom su ustadun iznova počeli skretati pažnju halife al-Amira bi-Ahkami-llaha na mevlude i s njime u više navrata raspravljali da bi obesnažili vezirove primjedbe o tim mevludima, kako bi se ponovno uveli zajedno sa priskrblijvanjem

darova, te se on tako ovome mišljenju priklonio i radio kako je izviješteno."

Ovaj navod o al-Afdalovu ukidanju četiri mevluda, koji je držao položaj vezira od 487/1094-515/1122., pod halifama al-Mustansirom, al-Musta'lijem i al-Amirom, ne spominje al-Maqrizi u svome djelu *Itti'az*. Međutim, o ponovnom uvođenju ovih mevluda raspravlja se u ovom djelu. Pod godinom 516. po hidžri spominje se da je al-Amirov rođendan mevlud bio proslavljen "u skladu sa ustanovljenim običajem", a pod godinom 517. po hidžri opet se spominje da je mevlud Poslanika a.s. bio svetkovan "kao i obično", i opet su dijeljeni milodari i roba. Premda al-Maqrizi ne spominje svoj izvor za obje ove mevludske svetkovine, imajući u vidu gornji navod preveden iz djela *Hitat*, možemo sa sigurnošću zaključiti da se al-Maqrizi oslanja na Ibn al-Ma'muna. Jer, osim napomene koja je upravo navedena, djelo *Itti'az* ne uključuje bilo koji daljnji podatak o *mawlid al-nabi-ju*, te ovo al-Maqrizijevo djelo ne proširuje naše znanje o mevludu u doba Fatimija.

Laidenski rukopis al-Maqrizijeva djela *Kitab al-muqaffa* (autograf) sadrži oba navoda, kako onaj o al-Afdalovom ukidanju četiri mevluda, tako i najavu o njihovom ponovnom uvođenju, što je naime navod koji se nalazi u al-Ma'munovoj biografiji. Ova biografija je kompilacija pasaža koji se često doslovno, ili uglavnom doslovno, mogu pratiti u djelu *Hitat*, te prema tome također nemaju šta dodati našem znanju o mevludu u doba Fatimija.

Drugdje, pozivajući se na Ibn al-Ma'muna, djelo *Hitat* spominje da su upravnik blagajne (*sahib bayt al-mal*) i upravitelj savjeta (*mutawalli al-diwan*) izdavali narudžbe da se iz *iwana* i iz *dar al-wikala* izda roba za ljude iz halifine i vezirove svite, spominje se i narudžba za 20 ratlova pistacija iz zaliha koji se imaju podijeliti za vrijeme četiri mevluda profesionalnim posmatračima (šuhud), učiteljima (mutasaddirun), te sirotinji i ubogima (*fugara* i *masakin*). Osim ovih pistacija, nema naznake od čega su se još ove narudžbe iz *iwana* i *dar al-wikala* sastojale.

Ibn al-Tuwayr

Drugi primarni izvor koji sadrži podatke o svetkovanju mevluda u doba dinastije Fatimija jeste djelo koje je napisao al-Murtada Abu Muhammad

'Abd al-Salam ibn Muhammad ibn al-Hasan ibn 'Abd al-Salam ibn al-Tuwayr al-Fahrani al-Qaysarani, *al-katib al-misri*, "egipatski sekretar". Živio je od 525/1130. do 617/1220. godine, i prvo je bio u službi Fatimija, a nakon njihova pada stupio je u službu Salahuddina Ayyubija. Za Salahuddina je napisao pregled prethodne dinastije pod naslovom *Nuzhat al-muqlatayn fi ahbar al-dawlatayn*.

Ova se knjiga mora smatrati izgubljenom, ali u djelu nekoliko kasnijih autora naišli smo na mnoge navode i pozajmljivanja iz nje. Sljedeći su autori koristili Ibn al-Tuwayra kao izvor za poznji fatimijski period: Ibn al-Furat (umro 807/1405), Ibn Haldun (umro 808/1406), Ibn Duqmaq (umro 809/1406?), al-Qalqašandi (umro 821/1418), al-Maqrizi (umro 845/1442), Ibn Hagar al-'Asqalani (umro 874/1470), i Ibn Tagri Birdi (umro 874/1470). Svi ovi autori smatraju Ibn al-Tuwayra značajnim izvorom kad su posrijedi Fatimije.

Oslanjajući se na ove navode, C. Cahen je pokušao rekonstruirati originalno djelo, i on smatra da ovo djelo obuhvata barem vrijeme do pada Fatimija. Djelo se uglavnom odnosi na period pod al-Amirom i nakon njega, što se jasno vidi iz terminologije koja se koristi za vojne jedinice, i od neprocjenjive je važnosti za povijest i institucije poznih Fatimija.

U pisanju svojega djela Ibn al-Tuwayr imao je običaj koristiti arhive koje je mogao konsultirati zahvaljujući svome položaju sekretara. Poznato je da su se u povodu nekih svetkovina službeni dokumenti, poznati pod imenom *muhlaqat*, odašiljali upravnici pokrajina. Primjer jednog takvog dokumenta pisao je Ibn al-Sayrafi (umro 542/1147) u povodu ramazanskog bajrama ('id al-fitr). U ovom su dokumentu spomenuti najvažniji elementi bajramske ceremonije koja se provodila tokom svetkovine. Vjerovatno je da je Ibn al-Tuwayr koristio ovakvu vrstu dokumenata kao okvir za opis ovih Fatimijskih festivala, dok koristi usmenu informaciju i lična zapažanja da bi štivo popunio detaljima.

Među drugim stvarima do kojih se dolazi posredstvom Ibn al-Tuwayra, nalazi se opis Poslanikova a.s. mevluda, prenesenog do nas u al-Maqrizijevu djelu *Hitat*. Za razliku od Ibn al-Ma'muna, ovaj opis svetkovanja mevluda nije označen datumom. U njemu je Ibn al-Tuwayr pokušao dati opću sliku mevluda pod Fatimijama.

U prijevodu ova slika glasi kako slijedi:

"(Ibn al-Tuwayr veli): Opis primanja (julus) kod halife za vrijeme šest mevluda u različitim danima, i opis stvari koje su bile dijeljene ljudima. (Šest mevluda su): Rođendan Poslanika - Bog ga blagoslovio i podario mu mir, rođendan Zapovjednika Pravovjernih, Alije ibn Abi Taliba, rođendan Fatime - mir neka je s njome, rođendan al-Hasana, rođendan al-Husayna - mir neka je s njima dvojicom i rođendan sadašnjeg halife (al-halifa al-hadir). Ovaj je prijem održavan u najnižoj *manzari* smještenoj odmah na zemlji, naspram dvorca Fahr al-Dina Gaharkasa i novog svratišta/hotela (funduq). Kad je nastupio 12. *rabi' al-awwal*, date su bile narudžbe u *dar al-fitr* za 20 *qintara* tvrdoga šećera da bi se preradio u privlačne poslastice umiješanog slatka i halve, i ovo je slatko postavljeno na 300 bakarnih posuda, jer je bio rođendan Poslanikov, Bog ga blagoslovio i podario mu mir. Potom su posude podijeljene među dostojanstvenike (arbab al-rusum) i među funkcionere (arbab al-rutab). Svaka je posuda održavana punom iz (posude zvane) *qawara*, sve od svitanja toga dana do kraja popodneva.

Najvažniji dostojanstvenik bio je vrhovni sudija (qadi-l-qudat), a nakon njega dolazi vođa vjerskih propovijedanja (da'i al-du'at). I recitatori Kur'ana bili su također uključeni, kao i propovjednici, džamijski učitelji (gawami') u Kairu i ljudi koji se brinu o mauzoicijima.

Svetkovina je bila ograničena na one koji su u vezi s ovim rangom ljudi, u skladu sa naredbama koje je izdao *daftar al-majlis*, kako smo kazali naprijed.

Kad je obavljen podnevni namaz (*fa-ida sulliyya l-zuhru*), vrhovni sudija i javni bilježnici (*al-šuhud*) sa službenicima koji su bili zaduženi da dijele posude (halve), odjahaše zajedno do džamije al-Azhar, gdje svi sjedoše za vrijeme trajanja učenja cijeloga časnoga Kur'ana (*al-hatma al-karima*). Potom su vrhovni sudac i njegova svita bili pozvani.

Ovaj je poziv bio upućen (samo) njemu, ukoliko ga nije pratio *da'ī*, među čuvarima korespondencije (*nuqaba' al-rasa'il*).

Oni se potom uspeše na svoje konje i jahaše, dok nisu stigli do Aleje oružnika (*suyufiyyun*), prije negoli počese stupati na trg između dvije palate (*bayn al-qasrayn*), i tu se zaustaviše. U međuvremenu put je bio čist od Savršenog stuba (*al-rukn al-muhallaq*) do Malog trgovišta

vrhovnog zapovjednika (*suwayqat amir al-juyuš*) blizu ribnjaka koji se tamo nalazi. Put između njih bio je raščišćen i blago poškropljen vodom, a područje ispod spomentute *manzare* bilo je posuto žutim pijeskom. Potom je gospodar Kapije bio pozvan iz dar al-wizare, dok je upravitelj Kaira šetao tamo-ovamo da bi zaštitio ovaj dan (od bilo kakve opasnosti koja bi mogla uslijediti) od onih koji su se tiskali (u svojem pokušaju) da vide halifu.

I tako, vrijeme u kojem se gospodar Kapije pojavio od Savršenog stuba poklopilo se sa pozivom qadiji i njegovoj pratnji da krenu sa mjesta na kojem su stajali. Potom su se približili manzari koraknuvši tek nekoliko koraka prije negoli su stigli do nje. Potom su se skupili ispod manzare za kratko vrijeme (za koje su čekali) u tišini, ispunjeni dubokom čežnjom, da vide halifu. A zatim je jedan od prozora bio otvoren, na kojemu se pojavilo njegovo lice, zamotano turbanom (mandil). Ispred njega bio je izvjestan broj komornika (ustadun al-muhannakun), i drugih istaknutih članova njihova kruga. Jedan je *ustad* otvorio jedan drugi prozor, gdje se njegova glava i njegova desna ruka u rukavu pojaviše, i on načini pokret koji je imao značenje: "Zapovjednik Vjernika uzvraća vam na vaše pozdrave!"

Potom on prije svih pozdravi vrhovnoga suca po njegovim počasnim nazivima, a nakon njega pozdravi, na isti način, gospodara Kapije i ostale okupljene ljude, skupinu po skupinu, bez spominjanja bilo koga ponaosob.

Nakon ovoga, dvorski učači Kur'ana započeli su učiti Kur'an, stojeći licima okrenutim prema prisutnim ljudima, dok su leđima bili okrenuti zidu manzare. A potom je propovjednik džamije al-Anwar, koja je poznata kao džamija al-Hakima, istupio naprijed i održao besjedu, baš kao što je držao propovijed sa propovjedaonice (minber), dok tako nije došao do tačke na kojoj je spomenuo Božijeg Poslanika, Bog ga blagoslovio i podario mu mir. Potom je izjavio:

"Ovo je dan na koji je on rođen da bi ispunio svoju misiju kojom je Bog blagoslovio vjeru islam (millat al-islam)". Nakon ovog, propovjednik je završio svoje riječi molitvom (du'a) za Halifu i povukao se. Nakon ovoga je propovjednik džamije al-Azhar istupio naprijed i isto tako održao besjedu, potom je istupio propovjednik džamije al-Aqmar, i učinio isto. I dok su propovjednici držali propovijedi i

učači su učili Kur'an. A nakon što su propovjednici priveli svoje besjede kraju, onaj ustad izmolio je svoju glavu i ruku u rukavu kroz prozor i uzvratio pozdrav okupljenim ljudima. Nakon toga, prozori su se zatvorili a ljudi razišli. I svetkovanje pet drugih mevluda obavljalo se po istom redu (nizam), bez ikakvih dodataka ili izostavljanja, sve dok (ovih ostalih pet mevluda, nap. N. Kaptein) nisu prestali postojati zbog njihova (prekomjernoga) broja. Završen navod (intaha)."

Uz ovaj navod iz djela *Hitat*, postoji također opis mevluda od autora al-Qalqašandija u njegovu djelu *Subh al-a'sha fi sina'at al-inša'*. Premda u svom opisu institucija Fatimijskog hilafeta al-Qalqašandi povremeno spominje svoje izvore, on to u ovom slučaju ne čini. Iz pasaža u kojima al-Qalqašandi spominje svoj izvor, čini se da se on često oslanjao na Ibn al-Tuwayra kad je posrijedi njegov opis fatimijskih institucija. Bio je, dakle, znao za djelo Ibn al-Tuwayra, a usporedba između opisa mevluda od al-Qalqašandija sa upravo prevedenim pasažom od Ibn al-Tuwayra otkriva da su oba opisa zapravo identični: datum, 12. rabi' al-awwal je isti, način izražavanja je gotovo egzaktno isti, a kad al-Qalqašandi pribavlja detalje, detalji su sasvim istovjetni (na primjer 20 qintara, 300 posuda, žuti pijesak i tako dalje), a i redosljed u kojem se zbivaju različiti događaji jeste isti. Premda al-Qalqašandi ne spominje svoj izvor za ovaj ulomak, na temelju ovakovih sličnosti mi možemo zaključiti da se ovdje al-Qalqašandi oslanjao na Ibn al-Tuwayra.

Uz ove sličnosti, oba opisa mevluda također sadrže i razlike, te je zanimljivo usporediti pomnije ove dvije verzije. Napomena koja se odnosi na pet drugih mevluda i o mjestu prijema, što spominje Ibn al-Tuwayr, nije ustanovljeno kod al-Qalqašandija, koji odmah započinje napomenom o slatkišima pripremljenim za mevlud. Nakon ovoga, upadljivo je da Ibn al-Tuwayr govori o "mevludu", dok u narednim redovima, al-Qalqašandi govori o "noći mevluda" (*laylat al-mawlid*). Nadalje, al-Qalqašandi spominje iste službenike kao i Ibn al-Tuwayr, da su to, naime, bili oni kojima su slatkiši podijeljeni, ali to govori u skraćenoj formi. Potom, obje verzije, i al-Qalqašandijeva i Ibn al-Tuwayrova, opisuju kako qadi (sudija), njegovo osoblje i službenici zaduženi za podjelu slatkiša odlaze do džamije al-Azhar, gdje

čekaju događaje koji će uslijediti. Vrijeme odlaska na al-Azhar razlikuje se u ove dvije verzije: u Ibn al-Tuwayrovoj odlazak se događa nakon podne namaza (salat al-zuhr), tamo se doslovno kaže: “kada se klanjao podne namaz” (fa ida sulliya al-zuhru), dok se u al-Qalqašandija to događa nakon ikindijskog namaza (salat al-‘asr, i doslovno se kaže: ba’da al-‘asr). Slijedeći to, kod al-Qalqašandija je ispušten svečani hod sudije (qadi) i njegove svite do sljedećeg mjesta za zaustavljanje, s tim što je tu jedan vrlo kratki podsjetnik, naime nalazi se napomena da je put bio blokiran od Aleje oružnika i Malog trgovišta vrhovnog zapovjednika. Obje verzije potom opisuju kako su put za manzaru i područje ispred manzare bili pripravljeni, gdje je pratnja bila pozvana da pristupi manzari. Obje verzije nastavljaju opisivanjem ceremonije dobrodošlice, recitiranja Kur’ana, vjerska besjedenja i razilaženje svijeta. U al-Qalqašandija to je ponešto kraće negoli u Ibn al-Tuwayra. Napokon, al-Qalqašandi zaključuje svoj opis mevluda sljedećom napomenom: “Njihov običaj (še’n) na rođendan Alije ibn Abi Taliba - Bog odlikovao njegovo plemenito lice - u određenim periodima vremena (awqat) koji su im bili poznati, bio je isti”, dok Ibn al-Tuwayr u svojem zaključku prenosi da pet drugih mevluda, dok nisu iščezli, svetkovani su na isti način.

Najuočljivije razlike su, na prvom mjestu, u uvodu i u zaključku: uz Poslanikov mevlud (mawlid al-nabi), Ibn al-Tuwayr spominje pet drugih mevluda, dok, uz Poslanikov mevlud (mawlid al-nabi) al-Qalqašandi spominje samo Alijin mevlud! Druga važna razlika je vrijeme svetkovanja: Ibn al-Tuwayr govori o “mevludu” i smješta vrijeme odlaska vrhovnoga suca i njegove pratnje nakon podne namaza (salat al-zuhr-a), dok al-Qalqašandi govori o “noći mevluda” (laylat al-mawlid), i smješta odlazak qadija i njegovog društva nakon ikindijskog namaza (ba’da salat al-‘asr).

Ove se dvije razlike mogu protumačiti na sljedeći način. Prvo, svođenje pet drugih mevluda na jedan mevlud jeste u skladu sa pojednostavljenjima koje pravi al-Qalqašandi kroz cijeli opis Ibn al-Tuwayra. Premda al-Qalqašandi samo spominje Alijin mevlud, on govori o “periodima vremena” (awqat), dakle u množini. To iznova pokazuje da se al-Qalqašandi ovdje oslanja na Ibn al-Tuwayra. Zašto al-Qalqašandi spominje samo Alijin mevlud, i zanemaruje druge mevlude, nije jasno.

Kako je rečeno gore, druga razlika je vrijeme svetkovanja. Iz teksta Ibn al-Tuwayra stiče se dojam da je pot Fatimijama *mawlid al-nabi* svetkovan tokom dana, a to je bilo u kontrastu sa kasnijim običajem svetkovanja mevluda noću. To bi moglo objasniti al-Qalqašandijevo “preudešavanje” svog izvora, jer je poznato da su se mevludske svetkovine za al-Qalqašandijeva života (756/1355-821/1418) događale noću. Postoje, primjerice, podaci da je na dvoru mamelučkog sultana, al-Zahira Barquqa, gdje je al-Qalqašandi bio uposlen kao sekretar od 791/1389., mevludska noć (laylat al-mawlid) svetkovana 785. godine i na 2. rabi’ al-awwal 800. godine, “kao i obično”.

Al-Qalqašandi je očigledno smatrao opis mevluda u svom izvoru neuobičajenim, tako da je prenio mevlud u noćno vrijeme, dovodeći svoj vlastiti opis u sklad sa običajem u svome vlastitom vremenu. To se slaže s promjenom koja se dogodila u kasnijem vremenu, u kojemu qadi i njegova pratnja stižu (“nakon podnevnog namaza” postaje “nakon ikindijskog namaza”).

Uz navod koji je upravo preveden i o kojemu se opširno raspravljalo, *Hitat* sadrži i nekoliko drugih napomena o djelu Ibn al-Tuwayra u vezi sa šest mevluda. U odjeljku o al-Aqmar džamiji, al-Maqrizi pripovijeda da je informirao propovjednika ove džamije o svojem zaprepaštenju da je hutba tu bila držana, i to da je hutba bila držana, također, vrlo blizu toga mjesta! Propovjednik ove džamije opravdava održavanje bogoštovne besjede riječima da se očito vidi iz odjeljka o šest mevluda u Ibn al-Tuwayrovoj knjizi *Nuzhat al-muqlatayn fi akhbar al-dawlatayn* da je, u prethodnim vremenima, al-Aqmar džamija imala svoga vlastitog propovjednika te, dakle, konsekventno tome, ovo nije bila njegova novotarija. Ova napomena o šest mevluda pokazuje da poznavanje sadržaja djela *Nuzhat al-muqlatayn* nije bilo rijetko u al-Maqrizijevo vrijeme i da je autoritet ovoga djela bio neupitan.

U svojem opisu “noći paljenja” - layali al-wuqud Ibn al-Tuwayr također spominje ovih šest mevluda. On nas upoznaje da su ovim noćnim svetkovinama prisustvovali gospodar Kapije, Upravitelj Kaira, učaci Kur’ana i propovjednici, “kako smo objasnili (u opisu) ovih šest mevluda”. Prema tome, ova napomena nije ništa drugo doli referenca o njegovom vlastitom opisu tih mevluda, i, konsekventno tome, ovaj odlomak nam ne pribavlja nove podatke o mevludima.

Drugi izvori?

Na temelju predaje od Ibn 'Abd al-Zahira, u djelu *Hitat* prenosi se da su, u obnovljenoj *dar al-fitri*, nove plaće (rusum) za mevlude i wuqdat bili pripremljeni po naredbi vezira al-Ma'muna. Iz toga slijedi da se treba zaključiti da su bile dvije vrste *rusuma*: na prvom mjestu novac, a na drugom različite vrste poslastica, kao što je med i različite vrste jezgri, kao i izbor mirisa poput ružine vodice, miska i kamfora.

Ovaj Ibn 'Abd al-Zahir živio je od 620/1223-692/1292., i za dugo vremena držao je položaj privatnoga sekretara (katib al-sirr) u službi Mameluka. Uz svoje službene spise, napisao je i različite knjige. Njegovo djelo *Kitab al-rawda al-bahiyya al-zahira fi hitat al-mu'izziyya al-Qahira* bilo je važan izvor za al-Maqrizija, napose za period Fatimija. Al-Qalqašandi također poziva se na ovo djelo čijih primjeraka više nema.

Usljed činjenice da je Ibn 'Abd al-Zahir živio pod Mamelucima, on se za svoja razmišljanja o fatimijskim mevludskim svetkovinama morao oslanjati na starije izvore. Moglo bi se povezati ovaj odlomak od Ibn 'Abd al-Zahira sa napomenom koju daje Ibn al-Ma'mun o dijeljenju (slatkiša, jezgre, itd.) u vrijeme četiri mevluda. Poznato je da je Ibn 'Abd al-Zahir došao do jedne skraćene verzije (muhtasar) Povijesti al-Ma'muna, tako da se doista čini mogućim da ovaj odlomak seže do ovog al-Ma'munova djela.

Napokon, spominje se poimenice šest mevluda u al-Maqrizijevom popisu fatimijskih svetkovina. Svaka svetkovina koja je spomenuta u ovom popisu popraćena je kratkom napomenom, koja - kad je posrijedi ovih šest mevluda - glasi kako slijedi: "To su bile veličanstvene svetkovine (mawasim), za koje su mizati od zlata i srebra, kolač (huskanag) i slatkiši (halwa) bili pripremljeni, kako je to naprijed spomenuto." Ova je napomena data bez ukazivanja na njezin izvor. O mizat-ima (tj. poklonima), koji su bili pripravljeni za ovih šest mevluda, nije se prije raspravljalo. Napomena o šest mevluda koju daje al-Maqrizi može dobro ukazati da se on ovdje oslanja na djelo Ibn al-Tuwayra. Ukoliko je to tačno, Ibn al-Tuwayrovo djelo, očito, sadrži više o mevludima negoli onaj sami citat naveden naprijed u prijevodu.

Na kraju ovoga pregleda podataka koji su raspoloživi o fatimijskim mevludskim svetkovina-

ma, možemo utvrditi da je sigurno da je većina ovih podataka uzeta bilo iz djela Ibn al-Ma'muna ili Ibn al-Tuwayra, dok je vjerovatno da i preostali dio, u krajnjemu, vjerovatno seže unazad do jednog od ova dva izvora.

U sljedećem odjeljku, uz pomoć ovih oskudnih podataka i relevantne profesionalne literature, učinjen će biti pokušaj da se predstavi slika o mevludu priređenom u čast Poslanika u vrijeme vladavine Fatimija.

MAVLID AL-NABI POD FATIMIJAMA

Početak svetkovanja mevluda

Kako smo vidjeli po oskudnim podacima koje smo imali na raspolaganju, ništa nije rečeno o počecima mevluda, te je stoga, smatram, nemoguće kazati bilo šta sa sigurnošću o tome. Ovo mišljenje ne dijeli egipatski naučnik Hasan al-Sandubi u svojoj knjizi o povijesti svetkovanja Poslanikova rođendana spomenutoj naprijed. U ovom djelu on tvrdi da je prvi fatimijski vladar koji je doselio u Egipat, al-Mu'izz li-Din Allah (vladao od 341/953-365/975) svetkovao *mawlid al-nabi* po prvi put u povijesti islama. Prema al-Sandubiju, ovaj vladar je to radio jer je pokušavao da sebe učini popularnim među ljudima uvodeći nekoliko svetkovanja od kojih je Poslanikov mevlud bio jedan od najvažnijih. Al-Sandubi, međutim, propušta navesti svoj izvor (ili izvore?) za ovo što tvrdi, te, konsekventno tome, moramo pitati da li ove njegove riječi drže vodu.

Svi raspoloživi podaci o mevludu upućuju na kasniju tačku u vremenu od perioda kojeg al-Sandubi spominje. Opis koji daje Ibn al-Ma'mun datiran je i odnosi se na 13. Rabi' al-Awwal 517. godine po hidžri. Opis koji daje Ibn al-Tuwayr nije datiran, ali se njegovo djelo odnosi na pozni fatimijski period, kako smo već vidjeli naprijed. Uz to, njegov opis uključuje *terminum post quem* (tj. vrijeme poslije njih), naime, 519. godina po hidžri jeste godina dovršetka podizanja al-Aqmar džamije, koja se spominje u ovom opisu. Prema tome, najstariji opis mevluda datira s početka VI/XII stoljeća, i možemo se pitati da li je mevlud postojao uopće prije ovog perioda.

Tragajući za odgovorom na ovo pitanje zanimljivo je ispitati način na koji, u djelu *Hitat*, al-

Maqrizi opisuje druge svetkovine koje su Fatimije svetkovali. Upravo kao u slučaju mevluda, on to čini pomoću navođenja i citata od ranijih historičara. Već je očigledno postalo jasno da se on za svoj opis mevluda oslanja na djelo al-Ma'muna i Ibn al-Tuwayra. Međutim, za svoj opis većine drugih festivala i svetkovina al-Maqrizi koristi više izvora. Spomenimo nekoliko primjera. U svome opisu 'id al-fitr-a on navodi djela Ibn Zulaqa, al-Musabbihija, Ibn al-Ma'muna i Ibn al-Tuwayra. On navodi iste izvore kad raspravlja o svetkovanjima: 'Ašura', 'id al-gadir i procesije u znak proslave Otvaranja Haliga.

Za opis svetkovanja 'ida al-adha'a i također za svetkovanje layali al-wuqud-a, al-Maqrizi koristi al-Musabbihija (*sub anno* 380), Ibn al-Ma'muna i Ibn al-Tuwayra.

Ibn Zulaq (306/919-386/996) napisao je različita djela o povijesti i topografiji Egipta na početku fatimijskog perioda. S vremena na vrijeme al-Maqrizi navodi iz njegove knjige *Sirat al-Mu'izz* (Život al-Mu'izza). Prema samom Ibn Zulaqu, ovo djelo opisuje svakodnevni život al-Mu'izza i mora se shvatiti kao pouzdano. Al-Musabbih (366/977-420/1029) je, također, napisao historijsko djelo koje se tiče njegovog vlastitog doba. Ovo se djelo odnosi na drugu polovinu halifata al-'Aziza, zatim halifata al-Hakima i na prvih pet godina al-Zahirovog halifata, računato približno od 375. do 415. godine po hidžri. Kako smo vidjeli, djelo Ibn al-Ma'muna uglavnom se bavi periodom 515-519. po hidžretu, dok djelo Ibn al-Tuwayra opisuje period za vrijeme i nakon halifata al-Amira. Izuzev 40. sveska al-Musabbihijeve povijesti, koji se bavi periodom 414-415. po hidžretu, djelo ove četverice autora izglubljeno je.

Prema tome, posredstvom ova četiri izvora al-Maqrizijevo djelo *Hitat* pokriva početak i kraj Fatimijske vladavine Egiptom, dok nije posvećena pažnja potonjim godinama al-Mustansirova i al-Zahirova halifata (period od 415-514. po hidžri). Razlog za ovaj jaz je vjerovatno u tome što al-Maqrizi nije imao na raspolaganju bilo koje izvore o svetkovinama i institucijama koje su postojale u ovom periodu.

Meni se čini da je vjerovatno u djelu *Hitat* al-Maqrizi imao za cilj pribaviti hronološki pregled Fatimijskih svetkovina od vremena kad je al-Mu'izz zavladao Egiptom pa do pada Fatimija, budući je na taj način mogao pronaći historijske izvore koje

je trebao imati za ovu svrhu. Najstariji izvor koji al-Maqrizi navodi kad raspravlja o mevludu jeste Ibn al-Ma'mun a ne, kao u drugim slučajevima, Ibn Zulaq i/ili al-Musabbih. Uzimajući u obzir njegovo korištenje upravo navedenih izvora za ove svetkovine, al-Maqrizi uvijek započinje sa izvorima koji su u vezi sa najranijim periodom Fatimijske vladavine Egiptom, i to je upadljiva razlika.

Najočiglednije objašnjenje za ovo čini mi se da je u tome što ova dva posljednja spomenuta izvora ne sadržavaju podatke o mevludima, jer, da su ih sadržavali, al-Maqrizi bi ih sasvim sigurno uključio u svoje djelo *Hitat*. Naravno, postoji mogućnost da se mevludi spominju u izvorima koji se tiču historije Fatimija, i to perioda prije 514. godine po hidžretu, ali ti izvori nisu bili raspoloživi al-Maqriziju, primjerice, nisu mu bili raspoloživi isma'ilijski izvori. Ostaje, međutim, činjenica da mevlude ne spominje niti Ibn Zulaq niti al-Musabbih. Ovo odsustvo podataka o mevludima u djelu ove dvojice autora može se objasniti zaključkom da svetkovanje mevluda nije bilo još uvedeno u vrijeme koje svojim djelima pokrivaju ova dvojica autora.

Na osnovama koje sam upravo predložio, smatram da mevlud nije uveden prije 415. godine po hidžretu, budući je to bila posljednja godina kojom se al-Musabbih bavi u svome historijskom djelu. Međutim, na temelju djela Ibn al-Ma'muna i Ibn al-Tuwayra sigurno je da su se mevludi svetkovali na početku 6/12. stoljeća, te mora da je svetkovanje mevluda bilo uvedeno između ova dva datuma, ugrubo kazano u 5/11. stoljeću.

Ukidanje i ponovno uvođenje četiri mevluda

Možda Ibn al-Ma'munov odlomak preveden naprijed, koji se odnosi na al-Afdalovo ukidanje četiri mevluda, te njihovo ponovno uvođenje pod al-Amirom, predstavlja nit koja nam omogućuje da tačnije odredimo početak svetkovanja Poslanikova mevluda, *mawlid al-nabi-ja*. Jer, iz tog je pasaža moguće zaključiti da su barem u vrijeme, ali moguće i prije, vežirovanja al-Afdala (487/1094-515/1121), četiri mevluda, uključujući i *mawlid al-nabi*, već postojali. Međutim, ako pažljivo proučimo Ibn al-Ma'munov pasaž o ukidanju i ponovnom uvođenju mevluda, pomalja se nekoliko problema.

Na prvome mjestu, suprotno uobičajenog praksi datiranja, datum naveden u ovom pasažu je

vrlo neprecizan, jer al-Afdal je služio trojicu halifa, naime al-Mustansira, al-Musta'lija i al-Amira. Ovo al-Afdalovo ukidanje četiri mevluda ne može, prema tome, biti tačno utvrđeno.

Nadalje, nije izvan granica imaginacije da je Ibn al-Ma'mun htio prikazati al-Afdala u lošem svjetlu posredstvom ovog odlomka, jer ovo ukidanje četiri mevluda može se tumačiti subverzivnim djelom. Al-Sandubi, na primjer, ističe vezu između ovog ukidanja četiri mevluda i sunijskih simpatija al-Afdala. Ukidanjem ove četiri tipično ši'ijiske svetkovine, al-Afdal je imao za cilj da potkopa vladavinu Fatimija, koji su svoju vlast opravdavali svojim porijeklom od Alija Ibn Abi Taliba. Nadalje, ovaj odlomak pristaje vrlo dobro u sklopu opće slike koju Ibn al-Ma'mun nudi o svome ocu kroz cijeli svoj rad: halifa al-Ma'mun (dakle, otac Ibn al-Ma'muna) prikazan je kao čovjek koji je darežljivo podigao plate i zarade, za razliku od stanja u vrijeme al-Afdalova vladovanja.

Jedna druga poteškoća jeste da je al-Maqrizi naš jedini izvor o ovom ukidanju, i ponovnom uvođenju, četiri mevluda. Kako je spomenuto naprijed, al-Maqrizi je uključio ovaj odlomak u dva svoja djela, u *Hitat* i *Kitab al-muqaffa*, i to može pružiti znakove da je al-Maqrizi bio čvrsto uvjeren u tačnost tog odlomka. Također se, međutim, može pomisliti da je al-Maqrizi u ovom pasažu nastojao izraziti naročit pogled o fatimijskim mevludima, jer, po ovom pasažu, *sunnijski* vezir ukida četiri isma'ilijske svetkovine. Možda je al-Maqrizi, koji je i sam bio sunnija, koristio ova sredstva da prešutno izrazi svoje odobravanje ovog ukidanja mevluda, te to, dakle, implicitno pokazuje njegov kritički stav prema svetkovanju tih mevluda.

Bilo kako bilo, ovaj odlomak o ukidanju četiri mevluda, kako u izvornom značenju Ibn al-Ma'muna, tako i u njegovom prenošenju od al-Maqrizija, jeste isuviše nejasno da bi se iz njega izvodili konačni zaključci o početku svetkovanja mevluda.

Ceremonija mawlid al-nabi-ja

U ovom ću odjeljku istražiti ceremoniju mevluda, tako kako su je opisali Ibn al-Ma'mun i Ibn al-Tuwayr. Mevlud Poslanikov (a.s.) uvijek je izjednačavan sa tri (kod Ibn al-Ma'muna) ili, alternativno, sa pet (kod Ibn al-Tuwayra) drugih mevluda, i ceremonija ovog mevluda ni na koji se način ne

razlikuje od ceremonije drugih mevluda. 'Alija, Fatima, al-Hasan i al-Husayn bili su među najvažnijim precima Isma'ilijskih Fatimija. Premda je poštovanje spram ova četiri člana Poslanikove Porodice (ahl al-bayt) također propisano i sunnijama, izbor ove četiri osobe, a ne nekoje druge, jeste sasvim jasno ši'ijiska stvar. Isto, naravno, vrijedi i za izbor fatimijskog imama, koji je ključna figura u cijelom isma'ilijskom teološkom sistemu. Prema tome, u izvorima je uvijek mawlid al-nabi (ili Poslanikov mevlud) izjednačavan s trima od pet tipično ši'ijiskih svetkovina i mora se, dakle, smatrati takvom svetkovinom.

Posebni elementi mevludskih svetkovina su: predstavljanja, pojava halife, dobrodošlica iskazana od nekog *ustada* (odličnika) ispred halife, nabranje i izgovaranje dova (du'a) za halifu i oproštajna gesta od nekog ustada. Mi također nalazimo ove elemente i u drugim svetkovinama koje su Fatimije svetkovali, te, prema tome, nisu dovoljno specifične da bi se odredilo šta obilježava mevlude i šta ih stavlja zasebno u odnosu na ove druge svetkovine.

Na primjer, svako javno pojavljivanje halife bio je događaj popraćen svečanim i dojmljivim ritualima, kao što je učenje Kur'ana i pozdravne ceremonije. Održavanje propovijedi, na primjer, također se događalo na svetkovine: *'id al-fitr*, *layali al-wuqud* i *Gadir Humm*. Nadalje, dijeljenje novca i robe nije se događalo samo na mevludima, već se također zbivalo i drugim prilikama, kao što su *'id al-fitr*, *'id al-adha*, zatim povodom procesije na prvi dan godine, te na dan kad je započinjalo plavljenje zemlje prodiranjem vode kroz nasip, što je takozvani *fath al-halig*. Općenito, vjerska i politička elita bile su te koje su izvlačile korist iz ovih predstava, te s njima u vezi izvori uvijek spominju iste funkcionere, na primjer, vrhovnoga qadiju, zatim da'ija, džamijsko osoblje, vezira, prinčeve (umara) i odličnike (ustadun).

U Ibn al-Ma'munovom opisu *mawlid al-nabija* samo je spomenuta jedna skupina poimenice, to su povjerenici/upravitelji (al-mutawallin) i čuvari (al-sadana) mauzoleja članova Poslanikove porodice. U opisu Ibn al-Tuwayra, kućepazitelji (qawama) mauzoleja također se spominju među osobama koji primaju slatkiše.

Mauzoleji koji su ovdje posrijedi bili su locirani između al-Muqattama i al-Fustata. Također, izvori izvještavaju o postojanju ne manje od devet mauzo-

leja na ovom mjestu, samo su dva spomenuta poimenice, naime mauzolej Kulthume i mauzolej Zaynabe. Y. Raghīb, koji je pokušao identificirati drugih sedam mauzoleja uz pomoć kasnijih hodočasničkih/hadžijskih knjižica/vodiča, drži se mišljenja da je većina ovih mauzoleja sadržavala mezare Poslanikovih (a.s.) potomaka, uglavnom onih od al-Husayna, koji su doselili u Egipat od 3/9. i 4/10. stoljeća. Neki od ovih potomaka 'Alija ibn Abi Taliba uživali su naročitu slavu, dok se o drugima jedva bilo šta znade. Iz tog razloga Raghīb smatra da je kult kod njihovih mezara bio utemeljen više na njihovom porijeklu negoli na njihovoj poznatosti po svetosti. Uz ovu nekropolu (između brda al-Muqattam i al-Fustata) postojala je još jedna koja je ležala između Misra i al-Qahira, koja je također sadržavala "mezare plemenitih" (madafin al-ašraf). Poznato je da su ove grobnice bile sagrađene u vrijeme vladavine Fatimija, ali nije sigurno ko je u njima pokopan.

Namjera je bila Fatimija da promoviraju kult *ahl al-bayta*, te su posvećivali posebnu pažnju mauzolejima. Duboko poštovanje spram *ahl al-bayta* potvrđeno je tokom cijele Fatimijske vladavine Egiptom. Održavanje ovih mauzoleja i dužnosti službenika ovih institucija plaćale su pobožne fondacije što su ih Fatimije osnovale. Čini se vjerovatnim da je ovaj kult gajen da se proizvede lojalnost prema Fatimijskom imamima-halifama, koji su tvrdili da potiču od *ahl al-bayta*.

Izvori sadrže samo raštrkane napomene o ovim mauzolejima u vezi sa Fatimijskim svetkovinama. Poznato je da su se pri svetkovini al-'Ašura' skupovi održavali kod mauzoleja, da bi se slavila uspomena na al-Husayna.

U vrijeme "Noći paljenja" (*layali al-wuqud*) bile su postavljene naftne\uljne svjetiljke uz mauzoleje, među drugim vjerskim obilježjima. Tokom ovih noći, qadija i bilježnici (šuhud) obrazovali su ophodnju oko najpoznatijih džamija Misra i al-Qahira, a također su posjećivali ove mauzoleje koji su bili locirani uz ovaj put. Uz to, kako je već rečeno, u vrijeme *mawlid al-nabija* prijemi i darivanja bili su organizirani za službenike ovih mauzoleja *ahl al-bayta*. Isto je ponavljano u povodu al-Amirova mevluda. Ovi prijemi i darivanja čini se da su sačinjavali najspecifičniji element mevluda. Ne treba ni spominjati da su ove geste značile više od

pukog materijalnog dobitka za službenike koji su tu radili, zato što je prijemima i darivanjima bilo iskazivano službeno uvažavanje ove skupine i što je iskazana veza između Fatimijskog halife sa Poslanikovom porodicom.

Jedna druga zanimljiva tačka jeste i pitanje da li je bilo ikakvog uticaja koptskog Božića na svetkovanje *mawlid al-nabija*. Premda se iz Ibn al-Ma'munova djela znade da su slatkiši dijeljeni Fatimijskim uglednicima na koptski Božić, ja se držim mišljenja da se ne može opravdano govoriti o stvarnom uticaju koptskog Božića na *mawlid al-nabi*. Po mome mišljenju, P. Shinar tačno tvrdi da Fatimijska mevludska svetkovina teško da dijeli bilo kakve zajedničke karakteristike sa svetkovanjem koptskog Božića. Mevlud nije zauzimao isti istaknuti položaj kao koptski Božić, niti je mevlud bio stvarno narodna svetkovina, kao što je bio koptski Božić, niti se mevlud svetkovao noću, a koptski Božić jeste.

VEZA IZMEĐU FATIMIJSKIH I KASNIJIH SUNNIJSKIH MEVLUDSKIH SVETKOVINA

Pitanje od najveće važnosti za povijest *mawlid al-nabija* jeste da li je ova svetkovina pala u zaborav nakon pada Fatimija, ili su je nastavili svetkovati. Na ovo se pitanje različito odgovorilo.

Na prvom mjestu tvrdi se da je Salahuddin Ayyubi, kad je stekao kontrolu nad Egiptom, ukinuo sve Fatimijske institucije, uključujući i *mawlid al-nabi*.

Međutim, postoji također mišljenje da je mevlud nastavio postojati nakon pada Fatimija. Štaviše, Fuchs sugerira da na ovaj ili onaj način postoji veza između Fatimijskih i kasnijih mevludskih svetkovina, jer on naziva Fatimijski mevlud "anticipiranjem", prethođenjem kasnijih mevludskih svetkovina.

Ja smatram da je mevlud nastavio postojati i nakon pada Fatimija. Ovaj zaključak temeljim na sljedećim osnovama. Moj prvi argument jeste gramatički. Kad Ibn al-Tuwayr zaključuje svoj opis *mawlid al-nabija*, on primjećuje: "Svetkovanje pet drugih mevluda događalo se prema istom uzorku, bez bilo kakvih dodataka ili ispuštanja, sve dok nisu prestali postojati (na arapskom *ila hini faragiha*),

zbog njihova (prekomjerna) broja". Po mom mišljenju, zamjenski sufiks - *ha* odnosi se na pet mevluda koji su spomenuti u prethodnom retku. Prema tome, ovdje postoji izvještaj da je samo ovih pet mevluda bilo poništeno, što znači da se Poslanikov mevlud (*mawlid al-nabi*) nastavio svetkovati. Kako je spomenuto naprijed, nakon što je prvo bio u službi Fatimija, Ibn al-Tuwayr je napisao svoju knjigu za Salahuddina. To znači da je mogao pisati o ovoj materiji na temelju osobnih svjedočanstava, jer je bio svjedokom kako pada Fatimija tako i uspona Salahuddina.

Povrh toga, očljivo je da je baš *mawlid al-nabi* to što Ibn al-Tuwayr odabire kao model za opis šest mevluda, premda se svih šest mevluda svetkovalo na isti način, tako da je mogao isto tako sasvim dobro opisati bilo koji drugi mevlud. Da li je odabrao *mawlid al-nabi* zbog toga što su njegovi čitatelji i sami također svetkovali ovu svetkovinu?

Na trećem mjestu, slažem se sa al-Sandubijem koji tvrdi da, kad se egipatski narod jednom navikao svetkovati mevlud, nastavio ga je svetkovati na svoj vlastiti način.

ZAKLJUČAK

Na kraju ovog poglavlja želio bih svratiti pozornost na izvjestan broj tačaka koje su važne za opću povijest Poslanikova mevluda:

- Mevlud je izvorno bio ši'itska svetkovina,
- Mevlud je nastao u 5\11. stoljeću,
- U Fatimijskom periodu mevlud nije uvijek svetkovan istoga datuma. Godine 517. po

hidžretu mevlud je svetkovan 13. Rabi' al-Awwala, dok je prema Ibn al-Tuwayru ova svetkovina uvijek padala na 12. Rabi' al-Awwal,

- mevlud je svetkovan danju,
- vladar je igrao središnju ulogu,
- propovijedi su držane i priređivalo se učenje Kur'ana,
- dijelili su se milodari službenicima,
- posredstvom ovih prijema i milodara, između drugih načina, naglašavana je fatimijska čvrsta veza sa Poslanikovom a.s. porodicom, *ahl al-baytom*, da bi se tako gajila lojalnost fatimijskom imamu-halifi,
- nakon pada Fatimija mevlud je nastavio postojati.

*Preveo s engleskog
Enes Karić*

BILJEŠKA

- Ovo je prvo poglavlje iz djela *MUHAMMAD'S BIRTHDAY FESTIVAL*, autora N. J. G. Kapteina. Djelo je objavljeno u Leidenu 1993. godine. *MUHAMMAD'S BIRTHDAY FESTIVAL* je doktorska disertacija o temi mevluda u islamskoj kulturi i civilizaciji. Na bosanskom će se uskoro pojaviti u prijevodu našeg saradnika Enesa Karića.

m